

LÆS BL.A:

GODE DAGINSTITUTIONER HAR
VI GLÆDE AF HELE LIVET

FESTEN FØR FESTEN – NÅR
UNGE DRIKKER HJEMMEFRA

"DER ER SÅDAN NOGLE SØDE
PIGER I BORGERSERVICE."

SFI

DET NATIONALE
FORSKNINGSCENTER
FOR VELFÆRD

social

forsknin

NYT FRA SFI

4 / 2014 DECEMBER

Indhold

side 6

side 12

KRONIKKEN

- 3 At læse med ørerne
- 4 Glem alt om eget værelse, ferie og biograftur
- 6 Gode daginstitutioner har vi glæde af hele livet
- 10 Anbringelsesområdet har været for sårbart til lodtrækningsforsøg
- 12 Festen før festen – Når unge drikker hjemmefra
- 14 Fra ord til handling
- 16 "Der er sådan nogle søde piger i Borgerservice"
- 18 "En person på 96 skal ikke have forebyggende medicin mod blodpropper"
- 20 "Alt andet lige har vi en høj sikring af pensionister i Danmark"

social 4 / 2014 DECEMBER
forskning

SFI

DET NATIONALE
FORSKNINGSCENTER
FOR VELFÆRD

Hertuf Trolles Gade 11
DK-1052 København K
Telefon 33 48 08 00
Fax 33 48 08 33
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

Social Forskning udgives af
SFI – Det Nationale Forskningscenter
for Velfærd for at orientere om
resultaterne af centrets arbejde.

REDAKTION:
Ulla Haahr (ansvarshavende)
Carsten Wulff
Mads Andersen Høg
Trine Jørgensen
Anne Marie Underbjerg

ABONNEMENT:
Social Forskning er gratis og udkom-
mer med fire ordinære numre om året.
Abonnement på de ordinære numre
kan tegnes ved henvendelse til centret
eller på www.sfi.dk. Bladet kan frit
kopieres. Elektronisk abonnement kan
tegnes på www.sfi.dk

GRAFISK DESIGN: Hedda Bank mdd
FOTOS: Colourbox: Forsiden, side 3, 5,
7 og 8, Michael Daugaard: side 11,
Polfoto: side 12 og 17
OPLAG: 5.800
ISSN-NR. 0903-7535
TRYK: Rosendahls Schultzgrafisk

At læse med ørerne

It-støtteprogrammer med bl.a. oplæsningsfunktion og ordforslag kan være med til at øge inklusionen og gøre skoleelever til bedre læsere, viser ny SFI-rapport.

AF ANNE MARIE UNDERBJERG

Tidligere blev elever med læsevanskeligheder sendt ud af klassen til specialundervisning. Sådan er det ikke mere. Flere elever skal nu inkluderes i den almindelige undervisning.

For at understøtte inklusionen af de udsatte elever, der ellers ville behøve et specialtilbud, har Horsens Kommune gennemført et pilotprojekt om it-støtte på alle skoler. SFI har gennem projektperioden målt effekten af it-støtte i almenundervisningen på elevernes læsefærdigheder. Undersøgelsen viser, at elever, der får hjælp til læsningen med it-støtteprogrammer, klarer sig bedre end dem, der ikke får støtten. Effekten er størst blandt de elever, der har svage læsefærdigheder.

INGEN STIGMATISERING

For ikke at stigmatisere de svage elever var målsætningen at sikre adgang for alle elever til et it-støtteredskab med bl.a. oplæsningsfunktion og ordforslag. It-støtten skulle ikke kun være et kompenserende redskab for de svage, men være et alment pædagogisk projekt, som alle kunne profitere af.

"Vores tanke var at brede brugen af it-støtte så meget ud, at det ville blive opfattet som et helt almindeligt læringsredskab på linje med fx briller, blyanter og papir – bare en anden måde at tilegne sig viden på," fortæller projektleder Christina Tagmose fra Horsens Kommune.

Særligt hos de yngre elever blev it-støtte hurtigt et naturligt værktøj. "Når vi spurgte børnene, hvordan andre så på, at de brugte it-støtte, var de helt uforstående. For dem var det bare helt naturligt. Nogen læser

jo bare med øjnene og andre med ørerne, lød svaret," forklarer Christina Tagmose. I udskolingens derimod var det vanskeligere at implementere, fordi eleverne her primært så det som et kompenserende redskab.

UDVIDET LÆSESYN

En af de største udfordringer i arbejdet med projektet har ifølge Christina Tagmose været at udfordre læsesynet blandt lærere og elever. Gennem mange år har læsning traditionelt været beskrevet som produktet af afkodning og forståelse. Med inddragelsen af it-støtteredskabet udvides læseformlen. Afkodningen kan nu suppleres med at lytte til oplæst tekst – at læse med ørerne. Det betyder, at læseren har mulighed for at få støtte til arbejdet med afkodning, opnå forståelse og dermed have læst teksten.

"Vi arbejdede ud fra et læsesyn, der handler om, at man også kan lytte sig til læsning, fordi læsning i sidste ende handler om forståelse," forklarer Christina Tagmose.

Dette udvidede læsesyn affødte en række bekymringer: Kan det gå ud over elevernes afkodningsfærdigheder, at de nu må lytte sig til læsning? Kan vi risikere, at eleverne blive dårligere til at læse på egen hånd?

Christina Tagmose mener, det var både relevante og vigtige bekymringer. "Vi gjorde hele vejen igennem meget ud af at adressere bekymringerne. Internationale forskningsresultater indikerede, at elevernes læse- og skrivefærdigheder kunne blive styrket gennem projektet, fordi de med it-støtte fik mulighed for at arbejde mere effektivt og selvstændigt med læsning og skrivning."

MERE UD AF UNDERVISNINGEN

It-støtten gjorde også, at lærerne oplevede, at de kunne planlægge undervisningen mere effektivt. Undervejs i forløbet var Christina Tagmose i dialog med en lærer, som oplevede, hun kunne forudsætte, at alle fik lavet mere derhjemme, efter at eleverne var begyndt at bruge it-støtteredskabet. På den måde kunne de arbejde mere effektivt med teksterne i undervisningen. "Det betød, at læreren kunne have større fokus på indhold og formulering af tekst, fordi programmet støttede eleverne i selv at arbejde med stavningen. Det, at eleverne blev mere selvhjulpne, var også en stor succes for mange."

SFI-rapport 14:25: Christensen, C. P., I. G. Andersen, P. Bingley & C. S. Sonne-Schmidt: Effekten af it-støtte på elevers læsefærdigheder. 80 sider. ISBN: 978-87-7119-264-3. e-ISBN: 978-87-7119-265-0. Vejledende pris: 80,00 kr.

Glem alt om eget værelse, ferie og biograftur

Børn og unge i fattige familier oplever i stigende grad, at de må undvære velfærdsgoder, som er almindelige blandt jævnaldrende i bedre stillede familier. Det viser SFI-rapporten "Børn og unge i Danmark – velfærd og trivsel 2014", som netop er udkommet, og som er den anden i rækken.

AF IBEN AUGUSTSEN, JOURNALIST

I familier med meget lav indkomst må børnene hyppigere undvære eget værelse, ferie, biografture og andre goder, som de fleste jævnaldrende i Danmark ellers har adgang til. Den nye undersøgelse viser, at andelen af børn og unge, der må undvære almindelige velfærdsgoder i økonomisk fattige familier, er steget fra 30 til 35 procent på fire år. En lignende udvikling er ikke sket for børn og unge i familier uden økonomisk fattigdom.

Selvom børnefattigdommen generelt ikke har udviklet sig i negativ retning fra 2009-2013, så er der tegn på øget polarisering. Velstandsniveauet i familierne er ikke faldet, andelen af arbejdsløse forældre er ikke blevet større, og boligforholdene er ikke blevet værre. Men når man dykker længere ned i undersøgelsen, viser det sig, at 3-19-årige, der bor i fattige familier, i 2013 led flere afsavn sammenlignet med 2009. Børnefamilier med færrest uddannelsesmæssige og økonomiske ressourcer har i 2013 i noget højere omfang end i 2009 været i kontakt med socialforvaltningen, mens udviklingen blandt familier med gode socioøkonomiske ressourcer stort set har været konstant. En del unge oplever endvidere at have færre penge mellem hænderne. Fx er der sket et fald i antallet af 15-årige, som har fritidsjob, og blandt dem der har fritidsjob, sparer hver syvende op, ved at aflevere noget af lønnen til forældrene til senere brug. Knap hver fjerde 15-årige har så få penge at råde over til eget forbrug, at de karakteriseres som fattige på forbrugsmuligheder. Er familien økonomisk fattig, er barnet eller den unge ofte også fattig på oplevelser og fællesskaber, der

ligger uden for den nære familie, skole og daginstitution.

TENDENS TIL POLARISERING

Ud af samtlige børn og unge i undersøgelsen er der 11 procent, som ikke har eget værelse, og 10 procent har ikke været på ferie inden for det seneste år. Børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund vokser oftere op i familier med lav velstand og voksne uden beskæftigelse, og de bor oftere til leje med mindre plads end børn af dansk herkomst. Hver tiende deltager i børnebefolkningsundersøgelsen lever i familier uden voksne i beskæftigelse.

"Vi ser tegn på øget social polarisering, så spændet mellem top og bund er blevet større. En ting er at undvære nogle få velstandsgoder, en anden ting er, hvis børn og unge vokser op i et hjem uden flere af de velstandsgoder, som hovedparten af børn og unge i samfundet tager som en selvfølge. Desuden kan det at skulle undvære de mest elementære velfærdsgoder begrænse barnet og den unge i sine udfoldelsesmuligheder og få indflydelse på chancerne senere i livet," forklarer Mai Heide Ottosen, seniorforsker og leder af undersøgelsen, der følger 7.700 børn og unge i alderen 3 til 19 år, og som er finansieret af Bikubenfonden og VELUX FONDEN. Forskerne følger fem årgange, hvor den yngste årgang er fra 2005 og den ældste fra 1993.

I undersøgelsen giver 15 procent af de fattige børn og unge udtryk for at have få uddannelsesmæssige redskaber som fx skrivebord og ordbøger. For fire år siden var det kun 9 procent, der sagde det samme. Blandt børn og unge, der ikke lever i ind-

komstfattigdom, er der ikke sket samme ændring. Forskerne benytter fem mål for velfærdsgoder: opvaskemaskine, badeværelse, bil, eget værelse, ferie inden for seneste år. Blandt 3-19-årige, som lever i en familie med lav velstand, dvs. de har mellem nul og tre af de nævnte goder, lever 35 procent under fattigdomsgrænsen. Siden sidste børnebefolkningsundersøgelse for fire år siden, er der ligeledes sket en lille stigning fra 6 til 9 procent i andelen af 3-19-årige, som er i risiko for at blive marginaliseret på materiel velfærd.

I Ungdommens Røde Kors hvor frivillige er i kontakt med udsatte børn og unge i hele landet, og tilbyder dem oplevelser som weekendophold, ferielejre, madklubber o.lign. som er åbne og gratis, har de også bemærket en øget social polarisering. "Vi har kunnet se på fx vores ferielejre, at hvor det tidligere især var børn med måske en ADHD-diagnose eller et handicap, som søgte om at komme med, så er det nu i højere grad, fordi de er socialt udsatte. Det er børn, som ikke kommer på ferie med familien, og ikke har noget at fortælle i klassen efter en sommerferie, medmindre de har været på en ferielejr med os eller andre," fortæller Amalie Utzon, landsformand.

Børn og unge i familier, som er udsatte (fx hvis forældrene er arbejdsløse), får ofte også få kulturelle oplevelser. Forskerne kalder det at være kulturfattig. Hver tiende barn og ung karakteriseres som kulturfattig, da de højst har en kulturel oplevelse en gang i kvartalet. Ligeledes oplever omkring en tredjedel af de unge en meget lav grad af samtale om politiske, sociale og kulturelle emner. Det drejer sig om de 30-35 procent af unge fra

familier, hvor moren højst har en grundskoleuddannelse, hvor forældrene tilhører de nedre sociale lag, eller hvor begge forældre er arbejdsløse.

MANGEL PÅ MULIGHEDER

Økonomisk velstand har ikke nødvendigvis en direkte sammenhæng med børns trivsel, men undersøgelsen finder, at økonomisk udsathed er forbundet med en dårligere trivsel.

"Vores resultater indikerer, at den materielle velfærd har større betydning for de unges selvopfattede trivsel på længere sigt, hvorimod der på kort sigt er større sammenhænge mellem den selvopfattede trivsel og de blødere risikofaktorer såsom de unges sociale relationer, adfærd og livsstil i hverdagen," siger seniorforsker Mai Heide Ottosen. Rapporten fortæller også om andre konsekvenser af arbejdsløshed og fattigdom i familien. Fx mister nogle børn og unge en forældrerelation og er generelt fattige på netværk og muligheder. Flere end hver tiende 15-årig har ikke nogen forventning om at få en uddannelse med erhvervskompetence.

I Ungdommens Røde Kors bruger de begrebet netværksfattigdom. "Vi har børn, der kommer på ferielejr med et par ekstra underbukser, to par sokker og måske et håndklæde, og som ikke er vant til at være en del af et fællesskab andet end i skolen og den nære familie. De har ikke kunnet gå til spejder eller fodbold og lært der, hvordan man indgår i fællesskaber, så de har færre muligheder, fordi de ikke har lige så mange oplevelser og erfaringer i bagagen som alle mulige andre børn. Når vi taler

med børnene om, hvad de vil, når de bliver voksne, så drømmer mange af dem om at blive læge eller advokat. Hvis det ikke kan lade sig gøre, så er der kriminalitet tilbage. De kender ikke mangfoldigheden af måder at leve på," siger landsformand Amalie Utzon.

Forældrenes uddannelsesniveau hænger også sammen med børnenes karakterniveau i folkeskolen. Unge, hvis mødre alene har grundskole eller en erhvervsfaglig uddannelse, ligger oftere i bunden af karakterskalaen, end dem hvis mødre har lang eller mellemlang videregående uddannelse. Men hvad angår anerkendende opdragelse, så er det omvendt forældre med kort- eller erhvervsfaglig uddannelse, som scorer højere og er bedre til at anerkende end forældre med lange uddannelser og høj social status. Men unge med arbejdsløse forældre og unge med etnisk minoritetsbaggrund oplever i mindre grad end andre unge, at forældrene kan give dem hjælp og støtte, når de har behov for det. Mange forældre gør deres for at undgå, at familiens dårlige økonomi går ud over børnene. Rapporten refererer til flere undersøgelser, der peger på, at forældre, der har svært ved at få økonomien til at hænge sammen, gør en stor indsats for at skærme deres børn af ved selv at undvære goder, og prioriterer at børnene kommer i første række med hensyn til ordentligt tøj og forbrugsgoder. Dette kan ses som forældrenes forsøg på at få børnene til at føle, at de netop ikke er anderledes i sammenligning med alle de andre. Så selvom familien er økonomisk fattig, så gøres alt for, at børnene ikke skal føle sig udsatte.

"En ting er at undvære nogle få velstandsgoder, en anden ting er, hvis børn og unge vokser op i et hjem uden flere af de velstandsgoder, som hovedparten af børn og unge i samfundet tager som en selvfølge."

SFI-rapport 14:30, Ottosen, M.H., D. Andersen, K.M. Dahl, A.T. Hansen, M. Lausten & S.V. Østergaard: Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2014. 248 sider. ISBN: 978-87-7119-274-2. e-ISBN: 978-87-7119-275-9. Pris: 250.00 kr.

Gode daginstitutioner har vi glæde af hele livet

Næsten alle børn i Danmark tilbringer en stor del af deres tidlige liv i offentlig dagpasning. Sådan var det ikke tidligere. En lang række forskningsprojekter har beskæftiget sig med, hvad det har betydet, at langt flere børn verden over er kommet i offentlige daginstitutioner, og hvilke parametre, der er afgørende for kvaliteten i disse institutioner.

AF MOGENS NYGAARD CHRISTOFFERSEN, SENIORFORSKER

I kraft af mere end 75 års international forskning ved vi, at har man gået i en god daginstitution, er det sandsynligt, at man får fx bedre uddannelse, bliver mindre kriminel, får bedre jobs, og færre ender på overførselsindkomster. De gode institutioner er til særlig gavn for udsatte børn.

MEN HVAD ER EN GOD DAGINSTITUTION?

Ifølge forskningen er gode læringsaktiviteter og pædagogernes faglighed, normeringer samt inddragelse af forældrene afgørende parametre for kvaliteten. De gode læringsaktiviteter skal være alderssvarende og understøtte barnets kognitive, sociale og følelsesmæssige udvikling.

En berømt økonom og Nobelprismodtager, James Heckman, har prøvet at sætte

nogle af disse forskningsresultater på en matematisk formel.

På modellen er barnets alder markeret ud af den vandrette akse. Lad os antage, at vi investerede det samme beløb hvert år i barnets undervisning og uddannelse. Kurven viser det afkast, man får ved denne investering. Afkastet er meget større i starten af barnets liv, sammenlignet med det udbytte, man får på et senere tidspunkt. Heckman kom frem til dette ved at læse nogle eksperimentelle undersøgelser om børn og unge menneskers udvikling. Hans påstand er, at de investeringer, man gør tidligt, giver et højt afkast, hvorimod utilstrækkelige investeringer i den tidlige barndom får ganske store omkostninger.

Denne teori passer sammen med nyere hjerneforskning. Den nyfødte babys hjerne

er uudviklet, og udviklingen er fuldstændig afhængig af kvaliteten af kommunikationen med de voksne i de første år.

UDEN KONTAKT SKRUMPER HJERNEN

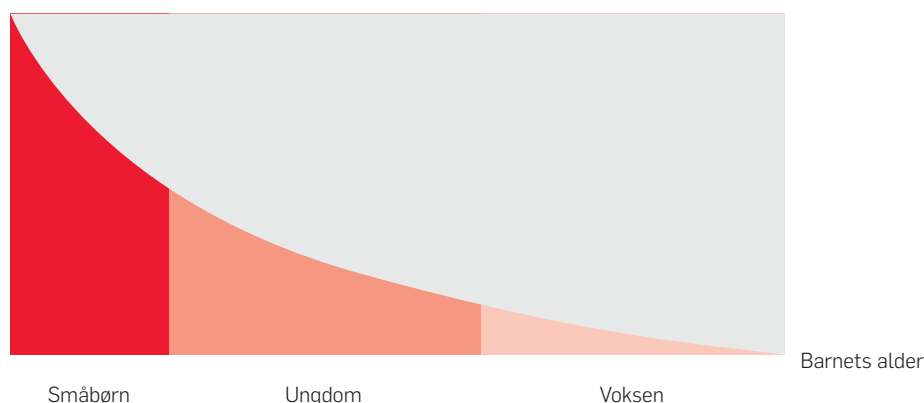
Et helt ekstremt eksempel var en dreng, der blev udsat for ekstrem vanrøgt. Bruce Perry og Maia Szalavitz har skrevet bogen *The Boy Who Was Raised As A Dog*. Bogen er interessant, fordi den beskriver, hvor meget ekstreme opvækstbetingelser kan påvirke hjernens udvikling.

Dr. Bruce Perry mødte drengen Justin, da han var seks år gammel i 1995. Han opholdt sig på en intensiv pædiatrisk afdeling. Han sad i et bur og rokkede frem og tilbage i sit eget møg. Han led af lungebetændelse. Han skreg og hylede og smed ting efter personalet.

Perry undersøgte drengens forhistorie. Justins mor var 15 år, da hun fik ham. Hun forlod ham for altid, da han var to måneder og overlod ham til hans bedstemor. Bedstemoren forguede Justin, men hun havde desværre et dårligt helbred og døde efter kort tids sygdom, da Justin var 11 måneder gammel. Bedstemorens ven Arthur passede Justin under hendes sygdom. Han havde ikke selv børn og var noget af en enspænder. Han var mentalt dårligt rustet til at kunne tage sig af et spædbarn – han vidste kun noget om hundeopdræt. Han henvendte sig derfor til myndighederne for at få Justin anbragt hos en plejefamilie. Men de tog ikke sagen alvorligt og glemte barnet. Da Arthur ikke hørte noget, passede han barnet ligesom de hunde, han opdrættede. Han talte næsten ikke med Justin.

AFKAST VED INVESTERING I HUMAN KAPITAL GIVET AT MAN INVESTERER DET SAMME I ALLE ALDERSGRUPPER

Afkast

Kilde: Cunha m.fl., 2006; Heckman, 2006; Heckman & Masterov, 2007a.

**"Ud fra teoretiske over-
vejelser antages det,
at barnet lærer mest
af at være aktiv initia-
tivtager."**

En hjernescanning viste, at Justins hjerne var af mindre omfang end andre børn på samme alder – hjernen var skrumpet på samme måde, som man finder hos folk med Alzheimer. Drengen kunne ikke gå eller tale, da han var seks år gammel. Lægerne troede, at det var en genetisk defekt eller en ukendt sygdom, som havde forårsaget denne påvirkning af drengen. De havde ikke kunnet forestillet sig, at en ydre miljøpåvirkning kunne afstedkomme disse skader.

Efter en intensiv taleterapi og motorisk træning med en fysioterapeut kunne Justin lære at tale og gå. Han gjorde fremskridt som ingen dengang havde troet mulige. Efter seks måneder kunne han komme i en plejefamilie. Da Justin var 8 år kunne han begynde i børnehave.

THE MILWAUKEE PROJECT

I 1960'erne iværksatte man i USA nogle forsøg med børnehaver. Baggrunden var, at man havde iagttaget en kumulativ og progressiv reduktion i intellektuel og social udvikling hos børn, som kom fra fattige områder. Forskerne antog, at den mangelfulde sproglige udvikling og manglende motivation for at lære var begrundet i børnenes belastede opvækstvilkår. Blandt forskerne var der forskellige opfattelser af, hvad det var, der skabte den registrerede reduktion i børnenes IQ – noget man næsten udelukkende fandt hos børn, der levede i fattigdom. Nogle mente, at det var den sociale og kulturelle deprivation, som var knyttet til fattigdommen i de lokalsamfund, hvor børnene voksede op. Andre var af den opfattelse, at børnenes mentale retar-

dering skyldtes opvækst i familier, hvor mødrene selv var retarderede.

Forskerne antog, at en højkvalitetsbørnehave kunne kompensere for dette. Man gennemførte derfor et projekt, hvor man gennem lodtrækning udtog to grupper af børn fra et sådant højrisikomiljø.

Børnene i dette projekt blev udvalgt fra særligt udsatte familier, som var fattige og oftest børn af enlige mødre, hvor mødrene havde fået en ringe skoleuddannelse. Kun mødre med en relativ lav IQ (mindre end 75) var blevet udtaget til såvel eksperimentgruppen som kontrolgruppen. Grunden til, at man havde valgt disse børn specielt ud, var, at man ville undersøge, hvor meget man kunne hjælpe børnene ved at give dem mulighed for at komme i en børnehave af høj kvalitet. Fra tidligere undersøgelser vidste man, at der var en meget høj risiko for, at disse børn ville blive mentalt retarderede, hvis man intet foretog sig for at støtte børnene og deres familier.

Forskerne etablerede et modelforsøg, kaldet 'The Milwaukee Project', for at finde ud af, om børnenes retarding skyldtes den mangelfulde stimulering i hjemmet, og om børnene kunne støttes i en heldagsbørnehave, fra de var helt små, således at de kunne klare sig på linje med deres jævnaldrende, når de skulle begynde i skolen.

'The Milwaukee Project' havde gode normeringer. Mens barnet var 3-10 måneder, var der én voksen til ét barn. Afhængig af barnets udvikling blev normeringen gradvist ændret fra 1:1, 1:2 og 1:3, indtil barnet var 24 måneder. Der var et tilsvarende intensivt stimulationsprogram, som efterhånden som barnet udviklede sig, ændre-

des til det højkvalitets-børnehaveprogram, som man også havde i de øvrige modelforsøg på dette tidspunkt. I 'The Milwaukee Project' indgik også et forældretræningsprogram og et program, der skulle støtte forældrene i at få en erhvervsmæssig uddannelse. I gennemsnit fik disse børn øget deres IQ med 27,6 point og fik samme IQ i gennemsnit som deres jævnaldrende.

Undersøgelserne dokumenterede kortvarige kognitive effekter, fx på børnenes IQ. Men også deres sociale, adfærdsmæssige og emotionelle udvikling var forbedret ved skolestart, ligesom deres uddannelsesresultater senere i skolen blev bedre, de undgik specialundervisning, og færre måtte gå en klasse om.

Som led i kampen mod fattigdommen i USA gennemførte man en række forsøg for at belyse højkvalitetsbørnehavens betydning for børnenes udvikling.

Ser man på alle disse undersøgelser under et, viser vores analyse, at børn, der kommer i en højkvalitetsbørnehave, kan forvente en forøget IQ med omkring 11 point i gennemsnit. Man ser også, at hele gevinsten ved en højkvalitetsbørnehave afhænger af kvaliteten i alternativet (kontrolgruppen). Den store gevinst, vi ser ved Milwaukee-projektet, skyldes jo også de meget ringe vilkår, der ellers var for disse børn.

I de undersøgelser, der fulgte børnene i længere tid, kunne forskerne observere, at børnehalebørnene klarede sig efterfølgende bedre på arbejdsmarkedet, flere fik en erhvervsmæssig uddannelse og bedre indkomst, færre blev kriminelle, færre røg hash og færre levede af overførselsind-

komster. Og færre af pigerne blev teenagemødre, antagelig fordi flere af dem fik mulighed for en skoleuddannelse og ungdomsuddannelse.

MEN HVAD ER EN HØJKVALITETSBØRNEHAVE?

Legene og aktiviteterne er både sat i gang af pædagogerne og af børnene. Ud fra teoretiske overvejelser antages det, at barnet lærer mest af at være aktiv initiativtager, mens pædagogerne i disse børnehaver mere har rollen af at introducere nye aktiviteter og stille faciliteter til rette for de aktiviteter, som passer til børnenes behov og interesser.

Legeaktiviteterne, der blev kaldt 'learning games', er velbeskrevet, umiddelbart anvendelige, let forståelige, og de kan bruges af såvel pædagoger, besøgende og forældre. Legeaktiviteterne dækker et stort spektrum af aktiviteter, der udvikler sociale, følelsesmæssige, kognitive og kreative færdigheder. Der var også særlig opmærksomhed på sprogudviklingen hos børnene, hvor man forsøgte at øge mængden af samtale mellem barn og voksen.

Beskrivelsen af aktiviteterne indeholder dels, hvordan legen leges, dels hvad formålet er – altså hvilke færdigheder, legen søger at udvikle. Pædagogen bliver derved opmærksom på, at der kan være individuelle forskelle mellem hvilke lege, det enkelte barn har mest udviklingsmæssig glæde af. Legeaktiviteterne er ikke kun noget, der finder sted i afmålte tidsrum. Man forsøger også at integrere det i alle aktiviteter i dagligdagen, fx i rutinerne med at tage tøj af og på, spisning, osv.

Endelig var et karakteristikum, at legeaktiviteterne foregik i en cyklus, der indeholdt en observationsperiode, en iscenesættelse af en legeaktivitet samt en evalueringsperiode, hvor pædagogerne og det øvrige personale indhøstede erfaringer.

Man lagde i disse tidlige modelforsøg også vægt på, at personalet havde en specialiseret uddannelse som pædagog eller deltog i et uddannelsesforløb, der gav dem mulighed for at vurdere og forstå børnenes behov og udvikling. Man lagde også vægt på personalets mulighed for supervision, hvor de kunne konsultere mere erfarne pædagoger.

VOKSEN-BARN-RELATION BETYDER MEST

Der blev for en del år siden fremsat en bemærkelsesværdig hypotese af den danske børneforsker Agnete Diderichsen. Hun havde i en undersøgelse udtaget tre børnehaver. Ved en tilfældighed viste det sig, at der var store forskelle i kvaliteten. Det afgørende nye var, at børnene reagerede forskelligt på disse kvalitetsforskelle. Hendes iagttagelser viste, at de trygge børn havde en basal selvfølelse og viljestyrke, som satte dem i stand til at insistere på kontakt med de voksne. Ængstelige børn var derimod usikre og forsigtige i deres kontaktforsøg. De havde en svagere selvfølelse, og selvom de gjorde adskillige forsøg på kontakt, betød en dårlig kvalitet – hvor børnene mødtes med ligegyldighed og manglende nærvær – at de svage børn blev overhørt eller ignoreret med det resultat, at de opgav eller reagerede med resignation.

Agnete Diderichsen konkluderede, at det synes at være ængstelige børn, der er

"Endelig er det ikke kun generationen, der bliver passet, som får glæde og udbytte af et dagpasningstilbud af høj kvalitet, men også de fremtidige generationer på grund af den medfølgende positive sociale arv."

særligt udsatte i den dårlige institution. De ressourcefulde og stærke børn bekræftes i deres styrke og kompetence, således at institutioner med lav sensibilitet forstærker de eksisterende forskelle mellem børn.

Det er efterhånden anerkendt, at kvaliteten af interaktionen mellem voksen og barn er den mest betydningsfulde enkeltfaktor i børneinstitutionen for barnets udvikling. De voksne er i stand til at tilføre flere uddannelsesaktiviteter, mere samtale mellem voksne og børn, samt tilføre flere udfordrende lege. I udforskningen af dette har man især hæftet sig ved de voksnes evne til at reagere på og være sensitive over for børnenes ytringer.

Hvis de voksne reagerer prompte og jævnbrydligt på børnenes signaler, hvis de voksne bidrager med udviklende alderstilpassede aktiviteter, hvis de uddyber og udvikler barnets sprog og lege, og hvis de voksne er sensitive over for børnenes følelser, så understøttes barnets kognitive, sociale og følelsesmæssige udvikling.

Mulighederne for at gennemføre højkvalitetsprogrammer påvirkes af de strukturelle parametre som fx normeringer, gruppestørrelse og personalets uddannelse. Mindre grupper med højere normeringer, hvor gruppen er ledet af en pædagog med en relevant uddannelse medfører en højere inklusion af de sårbare børn.

Normeringerne viser sig at have stor betydning for den mellemkommunikative kontakt i børnehaven. En svensk undersøgelse af 2-4-årige børn understøtter resultatet om sammenhængen mellem normeringer og stress. Forskerne har målt øgede mængder af stresshormoner adre-

nalin og noradrenalin i børnenes urin efter en ændret normering med ansættelse af en pædagogmedhjælper. Den ændrede normering mindskede forekomsten af adfærdsforstyrrelser og konflikter og resulterede i en forbedret trivsel. Ændringer i personaletætheden havde særligt betydning for ængstelige og hæmmede børn. Den ændrede normering gav samtidig en halvering af personalets sygefravær.

Videreuddannelse kan ændre personalets adfærd således at de bliver mere stimulerende og støttende, bedre til at igangsætte alderssvarende aktiviteter samt bedre til at omsætte viden til praksis. Dette har vist sig at have en effekt på barnets sociale og følelsesmæssige og kognitive udvikling.

Hvis man tager udgangspunkt i de tidligere undersøgelser på området, er der derfor antagelig store samfundsøkonomiske gevinster ved en højkvalitetsbørnehave. Dagpasning af høj kvalitet kan fx være med til at muliggøre mødrenes deltagelse på arbejdsmarkedet, mindske omfanget af børnenes sygdom, med de konsekvenser dette måtte have både for børnenes helbred og forældrenes fravær. Forskerne fandt også, at en højkvalitetsbørnehave mindskede børnenes fremtidige kriminalitet, forbedrede deres senere uddannelsesniveau og øgede deres senere job- og indtjeningsmuligheder, og dermed deres sundhed på lang sigt.

Endelig er det ikke kun generationen, der bliver passet, som får glæde og udbytte af et dagpasningstilbud af høj kvalitet, men også de fremtidige generationer på grund af den medfølgende positive sociale arv.

SFI-rapport 14:23: Christoffersen, M.N., A.-K. Højen-Sørensen & L. Laugesen: Daginstitutionens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt. 192 sider. ISBN: 978-87-7119-266-7. e-ISBN: 978-87-7119-262-9. Vejledende pris: 190,00 kr.

Anbringelsesområdet har været for sårbart til lodtrækningsforsøg

SFI har valgt at indstille et projekt med en planlagt effektmåling af behandlingsprogrammet MTFC, som er målrettet 12-18-årige børn med adfærdsproblemer. Flere forhold har gjort det umuligt at gennemføre projektet. Forløbet viser, at der stadig er udfordringer knyttet til at lave effektmålinger på det sociale område.

AF CARSTEN WULFF

I Danmark er der stadigvæk kun forholdsvis få erfaringer med at gennemføre effektmålinger af indsatser på det sociale område. Men det har nu i en årrække været et ønske fra politisk side at få tilvejebragt en bedre viden om de forskellige indsatsers virkning. Og for at få den bedst mulige effektmåling har Socialstyrelsen ønsket at anvende metoden med randomiserede kontrollerede forsøg (RCT-forsøg) – også kaldet lodtrækningsforsøg – til at vurdere nogle indsatsprogrammer på det sociale område, bl.a. MTFC-behandlingsprogrammet, som SFI i 2010 fik til opgave at dokumentere effekten af. Erfaringerne fra de følgende års arbejde har dog vist, at denne effektmålingsmetode ikke kunne gennemføres.

GODE GRUNDE TIL AT DOKUMENTERE MTFC

Mette Deding, som leder SFI's afdeling for kontrollerede forsøg, og som har stået i spidsen for projektet med at måle effekten af MTFC, fortæller, at der var masser af gode grunde til prøve at få afdækket effekten af MTFC-behandlingsprogrammet:

"Først og fremmest er det et behandlingsprogram, som har vist god effekt i fx USA, men som vi endnu ikke har testet under danske forhold. Dertil kommer, at målgruppen for MTFC er en lille, men en meget tung gruppe – både socialt og økonomisk. Det er en gruppe, der koster samfundet rigtig mange penge, så hvis man kan gøre noget godt og det rigtige for de relativt få personer, så er meget jo vundet. Og lodtrækningsforsøget kan være den bedste og nemmeste metode til at finde en effekt, når målgruppen er lille."

OG GODE GRUNDE TIL AT DET IKKE KUNNE LYKKES

Men trods gode intentioner og omfattende forberedelse af effektmålingen i samarbejde med kommuner og sagsbehandlere, mødte projektet alligevel en række forhindringer, som betød, at stort set ingen lodtrækning fandt sted, og ingen unge blev visiteret til MTFC gennem projektet. Ifølge Mette Deding kan man sammenfattende pege på tre årsager til, at det alligevel ikke lykkedes at få gennemført forsøget som en effektmåling baseret på lodtrækningsforsøg:

For det første er erfaringerne med lodtrækningsforsøg på det sociale område i Danmark som nævnt begrænsede. Og anbringelsesområdet viste sig at være for følsomt at arbejde med. Der er kun få anbringelsessager i de enkelte kommuner, men de er tunge og meget alvorlige for de berørte personer. Derfor viste det sig simpelthen at være for vanskeligt rent etisk for sagsbehandlerne at skulle præsentere lodtrækning over for de berørte personer som en del af et sagsforløb om anbringelse.

Lodtrækningsforsøget faldt også sammen med en periode, hvor der var stor mediefokus på sager med problemfyldte sagsbehandlingsforløb i kommunerne, fx Tøndersagen og Esbjergsagen. Det var ikke motiverende for kommunernes vilje til at afprøve nye metoder på det sociale område. Ingen ønskede at risikere en presseoverskrift som fx 'Sagsbehandler slår plat og krone om anbringelser'.

Endelig blev kommunernes økonomiske råderum også mindre efter projektstarten. MTFC er ikke en speciel dyr indsats, forklarer Mette Deding, men da kommunerne ofte

skal "købe" en plads i et MTFC-team, så kan en anbringelse inden for kommunens egne rammer være billigere, hvis der så at sige er institutionspladser, der først skal fyldes op. Derfor kan sparehensyn også have bremset visiteringer til MTFC-behandlingen.

ET SAMMENLIGNINGSSTUDIE MÅTTE OGSÅ DROPPES

Da det ikke blev muligt at lave et kontrolleret lodtrækningsforsøg med en forsøgs- og en kontrolgruppe, forsøgte man i stedet at lave et såkaldt matchingstudie – hvor hensigten var at sammenligne resultater af MTFC-indsatsen med indsatser i andre anbringelsestilbud. Men metodisk er det vanskeligere, forklarer Mette Deding, da det kræver mange flere deltagere, og man skal finde sammenlignelige institutioner – altså institutioner, hvor de unge vil blive anbragt, hvis de ikke får tilbudt en MTFC-behandling. Og det lykkedes da heller ikke at finde nok institutioner.

"Da matchingstudiet således heller ikke gav resultat, indstillede vi til lukning af projektet," fortæller Mette Deding, og fortsætter: "Hvis man ikke kan få et velunderbygget resultat med den valgte undersøgelsesmetode, så må man stoppe og overveje andre muligheder."

NÆSTE SKRIDT ER EN FØR- OG EFTERMÅLING

I Socialstyrelsen er der forståelse for, at den planlagte effektmåling af MTFC ikke kan gennemføres. Kontorchef Karin Inge-mann fra Socialstyrelsens kontor for Sårbare unge og integration siger om MTFC-forløbet og de videre planer:

"Ingen ønskede at risikere en presseoverskrift som fx 'Sagsbehandler slår plat og krone om anbringelser'."

MTFC

MTFC (Multidimensional treatment Foster Care) er et helhedsorienteret behandlingsprogram målrettet børn og unge i alderen 12-18 år med adfærdsproblemer. MTFC er udviklet for at forbedre effekten af behandling af anbragte unge med udadreagerende adfærd. MTFC indebærer en midlertidig anbringelse i en træningsfamilie, hvorefter behandlingen udfolder sig mellem et MTFC-team, træningsfamilien, den biologiske familie og den unge i centrum. Kilde: Socialstyrelsen

HVORFOR BRUGE LODTRÆKNING?

Metoden med et randomiseret kontrolleret forsøg omtales også som lodtrækningsforsøg, da man ved lodtrækning fordeler personer med behov for en indsats i to grupper – en gruppe, hvor personerne modtager den normale/hidtidige anvendte indsats (kontrolgruppen), og en anden gruppe, hvor personerne modtager den nye indsats (forsøgsgruppen). Efter indsatsforløbet kan man måle, hvordan indsatterne har virket i hver gruppe, og derfor også om den nye indsats måske har en bedre effekt.

"Vi ønsker selvfølgelig, at dokumentationen af MTFC er på så højt et evidensgrundlag som muligt. Derfor er det også ærgerligt, at det ikke er lykkedes at gennemføre de planlagte studier. Vi har ikke opgivet få dokumentation af MTFC i Danmark, og vi arbejder derfor på at få igangsat resultatstudiet i stedet for. Vi er med på, at et resultatstudie har en anden karakter end både et RCT-studie og et matchgruppeforsøg. Men vi er optaget af at få samlet viden ind om effekterne, og derfor går vi nu videre med at få lavet denne måling – altså en før- og efter måling af børnene og deres familier."

EFFEKTMAlinger SKAL NOK FÅ FODFÆSTE

En effektmåling på det sociale område, hvor metoden med lodtrækningsforsøget fungerer, er et forældrekursus (PMTO – Parent Management Training Oregon model), hvor

forældre til 3-12-årige børn i adfærdsvanskeligheder får støtte til at håndtere hverdagen. Der er mange familier, hvor dette tilbud kan komme i anvendelse, og det er et langt lettere problemfelt at håndtere. Derfor er det heller ikke så svært for sagsbehandlerne at præsentere idéen om et lodtrækningsforsøg. Og forældrene vil gerne deltage i et sådant forskningsforsøg.

Mette Deding ser derfor fortrøstningsfuldt på at få lavet flere effektmålinger af indsatser på det sociale område – og om et par år måske også på anbringelsesområdet. Det er et spørgsmål om, at alle implicerede i et effektmålingsprojekt bliver mere fortrolige med metoden, og at man tager højde for de barrierer, man nu ved eksisterer. Blandt andet skal de økonomiske aftaler for et projekt være bedre sikret. Behovet for dokumentation af indsatsernes effekt er i al fald fortsat til stede.

Festen før festen

Når unge drikker hjemmefra

Der er god grund til, at forskere undersøger fænomenet forfester. Nye undersøgelser peger nemlig på, at hvis man ønsker at minimere unges alkoholforbrug, er det en god idé også at have fokus på det, der drikkes hjemmefra.

AF ANNE MARIE UNDERBJERG

"Når vi ser på, hvem det egentlig er, der drikker mest til forfester, så er det dem med en lav indkomst. Der er tilsyneladende et motiv om at spare penge ved at drikke hjemmefra."

Danmark er kendt for et højt alkoholforbrug blandt unge, og det er almindeligt at mødes hjemme og drikke alkohol inden en bytur. Selvom politikere og fagfolk har haft fokus på at minimere danske unges alkoholindtag, har det, der populært kaldes forfester, hidtil ikke været et særskilt indsatsområde. Seniorforsker Jeanette Østergaards nyeste forskning viser, at det kan der være god grund til at lave om på fremover. Tre ud af fire unge drikker sig fulde, inden de går i byen, og de drikker i gennemsnit 7 genstande hjemmefra.

Hvad det betyder for alkoholindtaget og den videre tur i byen, bliver kortlagt i en ny undersøgelse.

Forskerne har i forbindelse med undersøgelseerne blandt andet besøgt en række barer og klubber, hvor de har interviewet

670 unge mellem 18-35 år om, hvad de havde drukket, inden de gik i byen. Forskerne har i undersøgelsen fat i de cirka 30 pct. af de unge, som går rigtig meget i byen, og som drikker mest.

INDLEJRET I DANSK ALKOHOLKULTUR

Ifølge Jeanette Østergaard er det lidt af en gåde, hvorfor vi i Danmark ikke har kigget på fænomenet forfester noget før – de er overset i forhold til politiske initiativer og oplysningskampagner. Forskeren mener, at det hænger sammen med, at forfester er indlejret i den danske alkoholkultur. "Det er meget normalt, at man i Danmark mødes og drikker hjemme. Alkoholindtag er i høj grad knyttet til hjemmet. I andre kulturelle sammenhænge er det mere almindeligt at mødes på offentlige steder, som for eksem-

pel restauranter og barer, når man drikker alkohol."

Under studier i England fik Jeanette Østergaard øjnene op for udfordringerne ved forfesterne. Her er der stort fokus på fænomenet, fordi det er en stærkt stigende tendens blandt unge i England. I England har pubben traditionelt være samlingspunktet, når der skulle drikkes alkohol, og det har ikke været almindeligt at drikke hjemme. Men flere drikker hjemme nu, fordi prisudviklingen har betydet, at alkohol i supermarkedet nu er blevet væsentlig billigere end på pubben og på diskoteket.

BILLIGERE AT DRIKKE HJEMMEFRA

Når forskerne spørger danske unge, hvorfor de drikker før fester, så er den primære grund det sociale samvær og det at komme i stemning. Der er fx ofte drukspil involveret, når man mødes til forfester. Men de statistiske analyser viser en anden side af sagen: "Når vi ser på, hvem det egentlig er, der drikker mest til forfester, så er det dem med en lav indkomst. Der er tilsyneladende et motiv om at spare penge ved at drikke hjemmefra," fortæller Jeanette Østergaard. I Danmark er der en væsentlig prisforskel på alkohol på barer og diskoteker i forhold til, hvis man handler i supermarkeder. Derfor er der reelt penge at spare ved at drikke før en bytur.

Et andet aspekt, som forskerne mener, er relevant at se på er, om dem, som drikker hjemmefra, fortsætter med at drikke meget alkohol ude i byen og dermed samlet set ender med at have et meget højt alkoholindtag. Jeanette Østergaards studier fra både England og Danmark peger på, at de unge, som drak hjemmefra en tilfældig aften i byen, endte med faktisk at drikke en lille smule mindre i byen end de unge, som ikke drak hjemmefra. Men unge, som drikker hjemmefra har alligevel, når de går hjem fra byen, samlet set indtaget en større mængde alkohol end de unge, som ikke drak alkohol hjemmefra. Begynder man allerede til forfester, bliver der drukket i mange timer, så det samlede alkoholindtag er alt i alt større, når de unge drikker hjemmefra. "Det er jo logisk, men der er ikke nogen, der har forsket i det før eller sat fokus på det i forbindelse med forebyggelse. Hvis man vil gå ind og gøre noget, handler det jo om at minimere det tidsrum,

hvor unge drikker. Hvis de kun drak i de tre timer, de er til festen, var der ikke noget problem. Det er alt det, de drikker inden festen, der skaber problemet," vurderer Jeanette Østergaard.

GODE GRUNDE TIL FOREBYGGELSE

Jeanette Østergaard peger på en række parametre, der bør kigges nærmere på, hvis man ønsker at reducere de unges alkoholindtag. Prisen på alkohol, tidsrummet for indtagelse af alkohol og indstillingen hos de unge er noget af det, der skal arbejdes med.

En måde at sætte ind over for alkoholindtaget kunne være at se på prisniveauet. Forskellen på den billige alkohol i supermarkedet og den dyre på diskotekerne, er en af grundene til, at bunden lægges hjemmefra. Hvis alkohol kostede nogenlunde det samme alle steder, ville incitamentet om at spare penge falde bort.

Man kan også se på det tidsrum, de unge drikker i. I Danmark lukker mange klubber og diskoteker sent. "Hvis man beslutter, at klubber og diskoteker skal lukke tidligere, så forkorter man det tidsrum, hvori de unge drikker. Om de så begynder med forfester endnu tidligere, kan vi selvfølgelig ikke vide noget om," siger Jeanette Østergaard.

Man kan også arbejde med, at gøre det mindre legitimt blandt de unge selv at drikke så meget, inden de tropper op til fest. Det er et stort problem på mange ungdomsuddannelser, at de unge drikker så meget hjemmefra. Det bliver nødvendigt med vagtværn til at sortere i de unge, der kommer ind – mange er simpelthen for fulde. "Hvis man kan få rykket på denne indstilling på en eller anden måde, ville det have en gavnlig effekt på mange aspekter", vurderer Jeanette Østergaard. Andre undersøgelser peger nemlig på, at risikoen for at blive involveret i fx vold og ulykker er større, hvis man har drukket sig meget beruset inden festen.

Forskeren håber, at undersøgelsen kan være med til at bane vej for indsatser, som kan begrænse de unges indtag og forfesterne.

VIDENSKABELIGE ARTIKLER OM EMNET
Østergaard, J. & Skov, P.O. (2014). Do pre-drinkers consume more alcohol than non-pre-drinkers on an event-specific night out? A cross-national panel mobile survey of Young people's drinking in England and Denmark. Drug and Alcohol review, 33 (4), 335-461.

Østergaard, J. & Andrade, S.B. (2013). Who pre-drinks before a night out and why? Socio-economic status and motives behind young people's pre-drinking in the United Kingdom. Journal of Substance Use. 19 (3), 229-238.

Østergaard, J. & Andrade, S.B. 2014. Who are the young adult Danish pre-drinkers, and why do they pre-drink before a night out? Scandinavian Journal of Public Health, 42: 349-357

Fra ord til handling

2020-målsætningerne og velmenende politisk retorik gaver ikke socialt udsatte mennesker, så længe den socialpolitiske indsats først og fremmest er kendetegnet af en stram økonomisk styring, hvor 'mere evidens' synes at være svaret på alt.

AF JANN SJURSEN, FORMAND FOR RÅDET FOR SOCIALT UDSATTE

Tæt på et årsskifte og med udsigt til et valgår bør man benytte lejligheden til at skue både tilbage og frem og reflektere over de senere års socialpolitik og udviklingen for socialt udsatte mennesker – og måske komme med nogle opfordringer. I forlængelse af SFI's konferencerække, der spørger, om det inkluderende samfund er en utopi for marginaliserede voksne, er det oplagt at zoom ind på socialpolitikken og stille et lignende spørgsmål – er en socialpolitik, der gør en reel forskel for socialt udsatte mennesker, en utopi?

Regeringen lancerede i 2013 udspillet 'Alle skal med', som indeholdt en række sociale 2020-målsætninger. Det er i udgangspunktet positivt med politiske målformuleringer, som kan være med til at sikre socialt udsatte mennesker en højere prioritet på den politiske dagsorden og holde politikerne forpligtede på, at der sker positive forandringer for socialt udsatte grupper. Om selve måltallene er ambitiøse nok til også at trække udviklingen ud af stilstand og tilbagegang er dog ikke åbenlyst.

Rådet supplerede derfor med forslag til mere ambitiøse målsætninger.

Det er nu over et år siden, de politiske skåltaler ebbede ud efter lanceringen af de sociale 2020-mål, og der er stadig ikke formuleret målsætninger for mennesker i prostitution og på alkoholområdet. Der er heller ikke anvist mange konkrete planer for, hvordan målene skal nås. Og der er, med undtagelse af psykiatriområdet, ikke afsat midler til større investeringer i indsatsen på området for socialt udsatte voksne. Det kan man undre sig over. Der er naturligvis stadig godt og vel fem år, før vi når år 2020 – men tegn på, at udviklingen for socialt udsatte har bevæget sig i en mål-fremmende retning, springer ikke ligefrem i øjnene, tværtimod. Området burde prioriteres højere. Hvorfor sker det så ikke?

BESPARELSER I STEDET FOR INVESTERINGER

Udspillet 'Alle skal med' påstår at ville en ny tilgang til socialpolitikken og indsat-

"Paradokset på de fleste 2020-områder for udsatte voksne er netop, at der foreligger viden om, hvad der virker – men at man i de seneste år har valgt at spare på visse af de indsatser og metoder, som man har gode erfaringer med."

serne over for de mest udsatte – den evidensbaserede tilgang. Udgangspunktet er en påstand om, at indsatser rettet mod de mest udsatte ikke kræver flere økonomiske ressourcer, men kræver gentænkning af den eksisterende indsats og mere dokumenteret viden om effekter. Det hævdes, at det ikke er nødvendigt at allokere yderligere ressourcer for at nå målsætningerne. Regeringen vil altså så at sige øge afkastet uden at investere. Holder det mon i virkeligheden? Ingen kan være uenig i, at viden om de enkelte områder altid bør og skal udbygges. Men allerede nu arbejder de professionelle ud fra stor erfaring og viden. Der findes på mange felter gennemprøvet og veldokumenteret viden om, hvilke metoder og indsatser der virker. Så hvor skal det ekstra komme fra i forhold til at nå målene uden investeringer?

Paradokset på de fleste 2020-områder for udsatte voksne er netop, at der foreligger viden om, hvad der virker – men at man i de seneste år har valgt at spare på visse af de indsatser og metoder, som man har gode erfaringer med. Det gælder for eksempel i kommunernes misbrugsbehandling, der i dag desværre i langt højere grad tilbyder ambulant behandling i stedet for den døgnbehandling, som vi ved, giver en højere succesrate for socialt udsatte personer med misbrugsproblemer.

HVORFOR EVIDENSTILGANGEN ER SÅ ATTRAKTIV

Evidensparadigmet influerer altså socialpolitikken i disse år og er en ofte anvendt referenceramme på det sociale område, uanset om man er politiker, forsker, ekspert

eller praktiker. Igennem hele socialområdets 'fødekæde' tales der i dag om behovet for *evidensbaserede undersøgelser* af givne programmer og indsatser, der producerer nødvendig evidensbaseret viden til beslutningstagere og administratorer, og om *evidensbaserede metoder*, der informerer og guider praktikere i det sociale arbejde.

Det er ikke svært at forstå, at den evidensbaserede tilgang i socialpolitik er blevet så udbredt. At operere med evidensbaseret viden – det vil sige videnskabeligt producerede beviser for at givne sociale indsatser er nyttige og effektfulde – er appellerende, fordi det både informerer og legitimerer. Man opnår ideelt set således også viden om, hvilke initiativer der er mindre virkningsfulde eller slet ikke-virkningsfulde – og dér kan man så finde finansieringen til de øvrige indsatser. Ideelt set muliggør en evidensbaseret tilgang i socialpolitikken, at man ved, hvilke indsatser der virker bedst, og man derved kan foretage optimale valg.

Der høres flere steder en debat om, hvad evidens er, og hvor langt man kan komme på det sociale område med evidensbaserede metoder. Man må huske, at det trods alt er et felt fyldt med såkaldte 'vilde problemer' – det vil sige, at der hverken eksisterer fælles forståelse af, hvad problemet er, eller af, hvad en løsning kan være, og hvilke kriterier en løsning skal opfylde. Indtil videre er der altså mest af alt en overhængende risiko for, at manglen på evidens for én eller anden indsats bliver begrundelsen for en nedprioritering. Formuleringen i 2020-planen indikerer jo næsten den tendens.

SOCIALPOLITIK, DER GØR EN FORSKEL – EN UTOPI?

Ovenstående stiller muligvis tingene lidt på spidsen, men der er alligevel lidt sandhed i det – for socialpolitikken lader i dag meget tilbage at ønske. Socialt udsatte mennesker har endnu ikke tilstrækkeligt gavn af den velmenende retorik om, at alle skal med, om effektfulde indsatser og om nødvendig kvalificeret viden, der virker. I sidste ende kan det vigtigste – nemlig investeringerne i konkrete indsatser – risikere at blive tilsidesat på grund af kravene om mere forskningsbaseret viden og evidens.

Hvad er så forskerens rolle i alt dette? Som forsker skal man naturligvis, lige meget hvilket fag, man forsker inden for, holde den forskningsmæssige fane højt i forhold til at opnå det størst mulige vidensgrundlag og den højeste grad af dokumentation for sine konklusioner. Dét skal der ikke gås på kompromis med. Men måske skal forskere være varsomme i forhold til ikke med deres faglighed at blive spændt for en politisk vogn, hvor den forskningsbaserede viden bliver brugt til at understøtte en allerede formuleret politisk dagsorden, som først og fremmest har økonomi for øje.

Regeringens sociale 2020-mål burde være mere end retningsanvisende på nuværende tidspunkt – det reelle arbejde for at opnå 2020-målene burde være i gang, og der burde være formuleret målsætninger for prostitutions- og alkoholområdet. Status her ved årets udgang er, at det ser ud til, at regeringens sociale 2020-plan handler mere om ord end om handling.

"Der er sådan nogle søde piger i Borgerservice"

I 2015 skal 80 pct. af al kommunikation mellem myndigheder og borgere foregå digitalt. Det stiller store krav til begge parter, og blandt borgere er særligt ældre danskere tøvende over for at slippe den personlige kontakt. Det handler både om tryghed, teknologi og om den oplevelse, man kan få ved at møde op i Borgerservice, fortæller borgerservicechef i Aarhus Kommune, Lene Hartig Danielsen.

AF TRINE JØRGENSEN

"Jeg har en bekendt – en mand i 80'erne, der har en iPad og fint kan bruge den. Alligevel tog han ind i Borgerservice, da han skulle bestille et blått sygesikringskort, for som han sagde, "der er sådan nogle søde piger derinde, Lene!" Den historie viser jo, at man ikke skal underkende den sociale faktor i det her."

Lene Hartig Danielsen er chef for Borgerservice i Aarhus Kommune og dermed en af dem, hvis ansvar det er at virkeliggøre ambitionerne i digitaliseringsaftalen mellem regeringen, KL og Danske Regioner: I 2015 skal 80 pct. af al kommunikation mellem borgere og myndigheder i Danmark foregå digitalt.

Ældre danskerne er en af de grupper, der er særligt fokus på i den forbindelse. Her er computerne færre, den digitale eventyrlyst er mindre, og sorgen over tabet af den personlige kontakt med det offentlige er større. En ny rapport fra SFI stiller skarpt på gruppen af danskere over 58 år og deres holdninger til og erfaringer med de digitale platforme, som det offentlige Danmark stiller til rådighed.

POSITIVE, MEN SKEPTISKE

Rapporten påpeger først og fremmest, at ældre er lige så forskellige som alle andre, når det gælder digitale medier: Nogen færdes hjemmevant i dem, mens andre aldrig har rørt ved en computer. Størstedelen af danskere over 58 år har dog adgang til it og bruger det flittigt, men hver fjerde får hjælp til det. Særligt folk over 74 år med korte uddannelser mangler erfaring med it, og cirka hver femte ældre bruger slet ikke fx mail, NemID eller netbank, viser tallene.

Der er – ikke overraskende – en klar sammenhæng mellem, hvor meget erfaring ældre danskere har med digitale løsninger, og hvor trygge de er ved at bruge dem. Generelt falder internetbruget med alderen, og stiger med uddannelsesniveauet, men det er først og fremmest erfaringen, der gør udslaget for, om de ældre tager de digitale løsninger til sig.

Og selvom de fleste ældre er positive over for de digitale løsninger, så ser størstedelen det som en ulempe, at de mister den personlige kontakt til myndighederne i processen.

FRYGTEN FOR DET NYE

Det billede kan Lene Hartig Danielsen genkende. Og det handler lige så meget om angsten for det ukendte som om angsten for tabet af det kendte, mener hun.

"Seniorer er jo ikke anderledes end os andre i den her henseende – man tøver over for det, man ikke kender. Jeg mødte fx en ældre dame til et af vores informationsmøder, der havde det svært med det digitale, for, som hun sagde, hun havde ikke råd til en computer. Senere i samtalen nævnte hun så sit sommerhus i Sydeuropa. Så tænker man jo, at okay, måske er det ikke økonomien, der trykker her, men angsten for det fremmede."

Den angst er man nødt til at tage alvorligt, påpeger Lene Hartig Danielsen. De, der er usikre, skal have en tryk træningsbane at øve sig på – fx et kursus, hvor man starter med at lære, hvordan man tænder og slukker for computeren. I Aarhus Kommune har man i den sammenhæng stor glæde af samarbejdet med det lokale ældreråd og

"Ældre er lige så forskellige som alle andre, når det gælder digitale medier: Nogen færdes hjemmefrem i dem, mens andre aldrig har rørt ved en computer."

med Ældresagen, når det drejer sig om at tilrettelægge tilbud til de ældre.

"Fx fik vi på et tidspunkt den tilbagemelding, at det er fint med de mange tilbud, men der mangler et sted man kan få overblik – og det resulterede i, at vi lavede hjemmesiden senior-IT under Aarhus Kommune og trykte en folder til at lægge ud. Vi har også holdt nogle oplysningsmøder i Ældresagens regi, som er enormt velbesøgte."

BEHOVET FOR KONTAKT FORSVINDER ALDRIG

Men selvom målet er 80 pct. digital kommunikation, skal der også være tilbud til de sidste 20 pct., understreger Lene Hartig Danielsen.

"Vi når aldrig derhen, hvor borgerne slet ikke har behov for den relationelle kontakt og det personlige møde – den vil altid være der. Der er folk, der aldrig har stiftet bekendtskab med den digitale verden, og som vi heller aldrig får til det, og de skal stadig have en klassisk, professionel service af de dygtige medarbejdere i Borgerservice."

Og så er der dem, der kan det digitale, men vælger det personlige møde med "de søde piger" i Borgerservice. For dem har mødet en værdi i sig selv, måske fordi de ikke ser mennesker hver dag.

Først og fremmest gælder det dog, at man ikke forfalder til fordomme og generaliseringer, understreger Lene Hartig Danielsen:

"For nylig holdt jeg et oplæg for en gruppe ældre, og blandt publikum sad der en meget nydelig, ældre dame – pænt tøj, flotte smykker og godt oppe i årene. Jeg tænkte

umiddelbart, at hun er i hvert ikke på de digitale medier. Hun viste sig at være 92 år og fuldstændigt med: Hun var på Skype, hun var på Facebook, hun var på det hele – bl.a. fordi hun havde børnebørn i udlandet og brugte det til at holde kontakt med dem. Så man skal virkelig være varsom med at sætte folk i bås på det her område. Vi møder folk, der er helt selvkørende, og folk, der aldrig har rørt en computer – og det handler ikke nødvendigvis om alder."

SFI-rapport 14:22: Siren, A., & S.G. Knudsen: Ældre og digitalisering. Holdninger og erfaringer blandt ældre i Danmark. 128 sider. ISBN: 978-87-7119-260-5. e-ISBN: 978-87-7119-262-2. Vejledende pris: 120,00 kr.

"En person på 96 skal ikke have forebyggende medicin mod blodpropper"

Et pilotprojekt med fast tilknyttede læger på syv plejecentre har blandt andet vist, at det kan mindske beboernes forbrug af medicin og forbedre medicin håndteringen på centrene. Det gavner bl.a. beboernes trivsel og samarbejdet mellem læge og plejepersonale.

AF CARSTEN WULFF

Der bliver flere ældre i Danmark. Og selvom vi lever sundere og længere, betyder flere ældre også nye krav til plejesektoren og herunder pleje og medicinering af de ældste medborgere, der bor på plejecentre. Blandt andet på den baggrund iværksatte Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale forhold og Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse i 2011 et pilotprojekt med at fasttilknytte læger til syv plejecentre i fem kommuner. SFI har nu afdækket resultaterne af projektet, som fx viser, at det kan forbedre medicin håndteringen på plejecentrene.

Citatet i titlen på denne artikel kommer fra en af de læger, der er blevet fast tilknyttet et plejecenter igennem projektperioden, og som derved har erfaret, at flere beboere på plejecenteret har fået for meget eller overflødig medicin. Og noget tyder på, at der tidligere har været for stor 'afstand' mellem plejecenterbeboernes egne læger og centrenes plejepersonale, men at det kan afhjælpes med en fast tilknyttet læge.

FORVENTNING OM ØGET FOKUS PÅ MEDICINHÅNTERING

Videnskabelig assistent på SFI Heidi Hesselberg Lauritzen, som har været med til at undersøge forløbet og resultaterne af projektet med de fast tilknyttede læger, fortæller om forventningerne til projektet:

"Før projektet gik i gang, havde beboerne på plejecentrene hver deres egen læge. Men med projektet blev der åbnet op for, at beboerne på frivillig basis kunne overgå til den læge, der blev tilknyttet plejecentret. Formålet var at skabe en bedre kvalitet og større kontinuitet i beboernes pleje-

og behandlingsmæssige behov. Og rigtig mange beboere valgte at skifte til plejecenterets læge."

På flere måder har det vist sig at være et godt skifte, og at formålet er blevet opfyldt.

MANGELFULD KONTAKT TIL LÆGE OG OPFØLGNING PÅ MEDICINERING

Før projektet gik i gang, gav personalet på de fleste af centrene i projektet udtryk for, at de kun sjældent oplevede, at beboernes læger foretog tjek af, om beboernes medicin stadig var nødvendig, den rigtige eller i den rette dosering. Det skete heller ikke, selvom plejepersonalet oplevede et stort behov for det og i flere tilfælde gjorde lægerne opmærksomme på det. Som en fra plejepersonalet udtrykte det, før projektet gik i gang:

"Ved nogle af lægerne sker det ofte, at de slet ikke reagerer på vores henvendelse. De tager bare imod beskeden og gennemgår ikke medicinen."

Med iværksættelsen af projektet, og efter at mange beboere på de involverede plejecentre har skiftet til centrets fast tilknyttede læge, er problemerne med manglende kontakt og unødvendig medicinering blevet mere åbenlyse.

Flere af de fast tilknyttede læger fortæller, at de har oplevet adskillige beboere, der har fået unødvendig megen medicin og eventuelt i en uhensigtsmæssig kombination af lægemidler. Der er også mange eksempler på, at beboere permanent har fået smertestillende medicin, selvom det er givet for sygdomstilfælde, der ligger år tilbage.

"Ved første samtale med lægen snakkede vi om, hvilke piller der skulle tages fra hende, og der blev fra starten fjernet halvdelen, som var unødvendige."

OPRYDNING I MEDICINERINGEN OG NYE RUTINER

Tilknytningen af en fast læge har netop vist sig at øge fokus på medicineringen af beboere hos både den faste læge og plejepersonalet. Det har betydet mere systematik omkring håndteringen med fx en hyppigere gennemgang af medicineringen. Og emner som overmedicinering, dosering og bivirkninger er blevet drøftet på møder mellem plejepersonale og læge. De faste læger har undervist og vejledt personalet om de forskellige medicinpræparaters indhold og optagelse i kroppen, hvordan de anvendes og virker, og hvilke bivirkninger der kan være forbundet med indtagelsen.

I det hele taget har det tættere samarbejde mellem den faste læge og plejepersonalet og lægens større involvering i beboernes medicinering været en positiv oplevelse for både lægen og plejepersonalet. Det har også ført til en reduktion i forbruget af overflødig eller unødvendig medicin.

BEBOERNE, PÅRØRENDE OG PLEJEPERSONALE OPLEVER FORBEDRINGER

Plejecentrenes medarbejdere har også oplevet, at en mere korrekt medicinering gennem den fast tilknyttede læge gavner de berørte beboere, som også er begyndt at live op. En medarbejder fortæller:

"For eksempel har en beboer hos lægen fået en medicingennemgang ... og det er lykkedes at seponere (stoppe brugen af, red.) en hel del medicin, næsten alt. Og beboeren er blevet et helt andet menneske. Frisk, nærværende, fået appetit på livet."

De samme forbedringer oplever de pårørende til beboerne, som med den faste læge også har fået en bedre føling med, at medicineringen bliver korrekt:

"Ved første samtale med lægen snakkede vi om, hvilke piller der skulle tages fra hende, og der blev fra starten fjernet halvdelen, som var unødvendige," som en pårørende fortalte i et interview til SFI's forskersteam, der analyserede forsøget med de fast tilknyttede læger.

Hele projektet har ud over at forbedre medicin håndteringen og samarbejdet mellem plejepersonalet og den fast tilknyttede læge også reduceret antallet af indlæggelser og kontakten til lægevagten.

SFI-rapport 14:16: Weatherall, C.D., H.H. Lauritzen, A.T. Hansen & T. Termansen: Evaluering af "Fast tilknyttede læger på plejecentre". Et pilotprojekt. 160 sider. ISBN: 978-87-7119-250-6. e-ISBN: 978-87-7119-251-3. Vejledende pris: 160,00 kr.

"Alt andet lige har vi en høj sikring af pensionister i Danmark"

Danskerne sætter mere til side til pensionen, end vi gjorde for et par årtier siden, viser en ny rapport fra SFI. Men der er også en restgruppe, for hvem alderdommen kan blive økonomisk trang. Alligevel er langt de fleste pensionister tilfredse med deres økonomi.

AF TRINE JØRGENSEN

De fleste danskere kan se frem til en økonomisk tryk alderdom – og vi får stadig mere at gøre godt med, når vi siger farvel til kollegerne og går hjem for at nyde otiummet. Hvor vi i 1995 samlet set satte 4 pct. af vores bruttoindkomst til side til alderdommen, var det tal i 2011 steget til 8 pct. Disse pensionsopsparinger udgør sammen men folkepensionen typisk det væsentligste indtægtsgrundlag for pensionister i Danmark.

Men det er ikke alle, der har overskud til at sikre sig i alderdommen. Indvandrere, arbejdsløse, lavtlønnede og kortuddannede er blandt dem, der har sværest ved at sætte til side til pensionen.

Kontorchef i Det Økonomiske Råd, Niels Henning Bjørn, har siddet i rapportens følgegruppe, og for ham er der både kendt og ny information i rapporten:

"Rapportens resultater ligger helt i tråd med det, vi allerede ved og giver fx godt overblik over, hvem og hvor mange der befinder sig i den her restgruppe, der ikke indbetaler så meget til pension. For mig er det desuden særligt interessant, at rapporten også giver et indblik i pensionisternes tilfredshed med deres økonomi."

TILFREDSE PENSIONISTER

For at belyse pensionisternes tilfredshed benytter forskerne bag rapporten data fra SFI's Ældredatabase – en forløbsundersøgelse, som følger en række ældre danskere via jævnlige spørgerunder.

Rapporten trækker på spørgeskemaer fra danskere født i 1935 og 1940, og ved at kombinere deres svar med registeroplysninger om deres økonomi kan man få et klart billede af sammenhængen mellem, hvor mange penge man har til rådighed som pensionist, og hvor tilfreds man selv er med sin økonomiske situation.

Og langt de fleste pensionister er ganske tilfredse, viser analysen. Tilfredsheden afhænger især af den såkaldte dækningsgrad – altså hvor stor en procentdel af sin tidligere indkomst man får i pension. Havde man en høj indkomst før pensionen, bidrager det også til tilfredsheden.

"Rapporten viser jo, at dem, der har en stort set uændret indkomst, når de går på pension, er mest tilfredse – mens dem, der oplever et stort indkomstfald, når de forlader arbejdsmarkedet, er mest utilfredse. Og den fortæller os generelt, at danskerne er et relativt tilfreds folkefærd, og at vi alt andet lige har en høj sikring af pensionister," siger Niels Henning Bjørn.

PENSIONS KOMMISSION

Niels Henning Bjørn ser generelt rapporten som et oplæg til den pensionskommission, der blev nedsat af skatteministeren i foråret – og hvor SFI i øvrigt er repræsenteret ved økonom og afdelingsleder Lisbeth Pedersen.

"Rapporten lægger nogle brikker til, hvad man skal tage højde for, hvis man skal reformere pensionssystemet", siger Niels Henning Bjørn.

En væsentlig del af det arbejde vil handle vilkårene for den førnævnte restgruppe, der har svært ved at spare op til pensionen:

"Spørgsmålet er jo, hvordan man sikrer, at folk på overførselsindkomst også får sat noget til side – og hvor meget det offentlige skal gå ind og støtte økonomisk der. Det tror jeg bliver et spørgsmål for pensionskommissionen."

Pensionskommissionen skal afrapportere til regeringen senest i efteråret 2016.

SFI-rapport 14:20: Amilon, A.G., P. Rotger & A.G. Jeppesen: Danskernes pensionsopsparinger og indkomster 2000-2011. 160 sider. ISBN: 978-87-7119-256-8. e-ISBN: 978-87-7119-257-5. Vejledende pris: 160,00 kr.